Dr. Marjan Toš in Aleksander Purgaj

Gregor Einspieler

OB STOLETNICI PRIHODA V ŽUPNIJO
SVETEGA JURIJA V SLOVENSKIH GORICAH

1851

Dr. Marjan Toš in Aleksander Purgaj
GREGOR EINSPIELER
Ob stoletnici prihoda v župnijo Svetega Jurija v Slovenskih goricah

Dr. Marjan Toš in Aleksander Purgaj
GREGOR EINSPIELER
Ob stoletnici prihoda v župnijo Svetega Jurija v Slovenskih goricah

© Celjska Mohorjeva družba, 2022
Vse pravice pridržane.

Knjiga je izšla v sozaložništvu z Občino Sveti Jurij v Slovenskih goricah.

CIP - Kataložni zapis o publikaciji
Narodna in univerzitetna knjižnica, Ljubljana

929Einspieler G.

TOŠ, Marjan
Gregor Einspieler : ob stoletnici prihoda v župnijo Svetega Jurija v Slovenskih goricah / Marjan Toš in Aleksander Purgaj. - Darilna izd. - Celje : Celjska Mohorjeva družba : Društvo Mohorjeva družba, 2022

ISBN 978-961-278-616-8
COBISS.SI-ID 124016643

Dr. Marjan Toš in Aleksander Purgaj

GREGOR EINSPIELER

OB STOLETNICI PRIHODA V ŽUPNIJO
SVETEGA JURIJA V SLOVENSKIH GORICAH

1851
Celjska Mohorjeva družba
Prva slovenska založba

OBČINA SVETI JURIJ
V SLOVENSKIH GORICAH
Jurovski Dol 70/B
2223 Jurovski Dol

Dr. Marjan Toš

Gregor Einspieler

Koroški narodno-politični delavec,
duhovnik in tinjski prošt,
dušni pastir v župniji Svetega Jurija v Slovenskih goricah 1922–1927

Rož, Podjuna, Zila,
venec treh dolin,
moja domovina,
narod moj trpin.
(Dr. Janko Mikula)

Uvod

Z Gregorjem Einspielerjem sem se prvič ukvarjal pred več kot 25 leti, ko me je za kratko študijo o njem poprosil pokojni jurovski rojak Alojz Peserl, zborovodja, organist, učitelj in vnet zbiratelj gradiva o kulturni dediščini teh krajev. Lojze je zbral veliko dragocenega gradiva in seveda niti slučajno ni zaobšel koroškega rojaka Gregorja Einspielerja. Pri tem sem mu z veseljem pomagal, čeprav sem sam mnogo bolje poznal vlogo njegovega strica Andreja, »očeta koroških Slovencev«. O Einspielerjih so mi veliko povedali tudi moji dragi koroški prijatelji onstran Karavank, še posebej pokojni Mirko Kumer Fric iz Blata pri Pliberku in krog njegovih najožjih sodelavcev. Seznanjali so me z novimi knjigami in z vsem, kar je bilo v povezavi z zgodovino koroških Slovencev, tudi glede usode tinjskega prošta Gregorja Einspielerja, ki je po izgonu iz rodne Koroške leta 1920 dve leti pozneje našel mir pri Svetem Juriju. Zato sem nekoliko lažje ugodil prošnji občine Sveti Jurij v Slovenskih goricah in o njem pripravil krajši prispevek.

Gregor Einspieler se je rodil 10. marca 1853 v Svečah pri Bistrici v Rožu. Po ljudski šoli je obiskoval gimnazijo v Celovcu in tam končal bogoslovne študije (1876). Kot kaplan je služboval v nemških, nato slovenskih farah, nekaj časa v Št. Jakobu v Rožu (1879), nato tudi na Višarjah, v Beljaku (1884) in Celovcu (1887). Leta 1889 je postal župnik v Podkloštru. Od leta 1907 do

leta 1919 je bil prošt[1] v Tinjah, od koder je moral zaradi napadov nemških nacionalistov januarja 1919 pobegniti v Pliberk. Po plebiscitu so ga prisilili, da je Koroško zapustil. Leta 1922 je postal župnik pri Svetem Juriju v Slovenskih goricah, kjer je 28. aprila 1927 umrl in je tam tudi pokopan. Gregor Einspieler ni bil le vnet dušni pastir, temveč vse življenje tudi izredno aktiven narodni delavec.

Einspielerjev rod na Koroškem

Gregor Einspieler izhaja iz znamenitega rodu zavednih koroških Slovencev Einspielerjev. Med njimi je potrebno omeniti celovškega kaplana Andreja Einspielerja, stolnega prošta Lamberta Einspielerja, patra Otona Einspielerja in župnika Janeza Einspielerja, v današnje dni pa nekdanjega diplomata Valentina Inzka.

Andrej Einspieler (1813–1888)

Gregorja Einspielerja je najbolj zaznamoval njegov stric, koroški narodni buditelj in duhovnik Andrej Einspieler, prav tako rojen v Svečah blizu Bistrice v Rožu na Koroškem. Gimnazijo in kasneje teološke šole je obiskoval v Celovcu. Kot duhovnik je deloval v tistih delih Koroške, kjer je bilo prebivalstvo pretežno slovensko. V obdobju pomladi narodov leta 1848 je sodeloval z duhovnikom in prav tako koroškim Slovencem Matijo Majarjem ter postal goreč zagovornik političnega programa *Zedinjena Slovenija*.

[1] Prošt je »predstojnik kapitlja, tudi naslov za predstojnika pomembne župnije. Prošt je bil sprva v Katoliški cerkvi opatov namestnik, potem pa je postal tudi naslov za cerkvenega dostojanstvenika, navadno tistega, ki navzven zastopa kapitelj, to je zbor duhovnikov ali redovnikov v stolni ali kakšni drugi odličnejši župniji. V evangeličanski Cerkvi je prošt vodilni duhovnik, ki opravlja različne funkcije, ta naziv pa se uporablja predvsem v skandinavskih in severnonemških cerkvah« (Wikipedija). Proštija je hiša, namenjena proštovemu bivanju.

Andrej Einspieler (1813–1888), »oče koroških Slovencev«. 19??. Vir: dLib.

Sveče 23, rojstna hiša Andreja Einspielerja iz leta 1772, pogled s severne strani. Vir: Wikipedija, fotograf: Johan Jaritz.

Aleksander Purgaj

Gregor Einspieler pri Svetem Juriju v Slovenskih goricah v letih 1922–1927

Drobtinice iz njegovega dela in življenja ob stoletnici prevzema vodenja župnije

Uvod

V okviru projekta »Park spominov« se bomo v Jurovskem Dolu v letu 2022 najprej spomnili tinjskega prošta in zavednega koroškega rojaka Gregorja Einspielerja, ki je pred natančno stotimi leti kot župnik prevzel vodenje naše župnije. S spominskimi dogodki se poklanjamo njegovemu spominu in se mu zahvaljujemo za velikanski trud, ki ga je kot naš dušni pastir med leti 1922 in 1927 vložil v vodenje župnije in nasploh v delovanje našega kraja. Mnogi so ga klicali »striček«, saj je bil res dober mož, ki je rad pomagal, in čeprav je prišel iz drugih krajev, se je v Slovenske gorice hitro vživel.

Njegovo delovanje me je kot ljubiteljskega lokalnega zgodovinarja pritegnilo in lotil sem se študija gradiva v Nadškofijskem arhivu Maribor. Ob tem se zahvaljujem arhivistki Lilijani Urlep za pomoč pri iskanju gradiva, prav tako pa tudi profesorici zgodovine na Osnovni šoli Jožeta Hudalesa Jurovski Dol, Mileni Kokol. Velika zahvala gre Občini Sveti Jurij v Slovenskih goricah in županu Petru Škrlecu, ki sta s podporo tej knjigi pokazala spoštovanje do naše preteklosti in do rojakov, ki so pomembno sooblikovali zgodovino našega kraja, naše župnije in današnje občine Sveti Jurij v Slovenskih goricah.

Moje delo je bilo fokusirano v raziskovanje običajnega dušnopastirskega dela nekdanjega tinjskega prošta Gregorja Einspielerja in njegovega vodenja župnije. Opisujem ga tudi kot človeka, kot dobrega soseda, kot odličnega pevca in kateheta, ki so ga imeli radi tudi mladi.

Kraj in župnija Sveti Jurij v Slovenskih goricah v letih 1916–1920

V kraju, ki je za razpadlo monarhijo v času velike vojne žrtvoval več kot sto mož, se je še vedno čutilo veliko pomanjkanje, kar nam obelodanijo v župnijski kroniki skrbni in obširni zapisi odličnega kronista, predhodnika Gregorija Einspielerja, župnika Antona Šijanca.

Anton Šijanec, rojen 1851 pri Svetem Juriju ob Ščavnici, je prišel v župnijo za kaplana k svojemu rojaku Juriju Rantaši leta 1882 in je bil po Rantaševi smrti 21. februarja 1901 umeščen za župnika pri Svetem Juriju v Slovenskih goricah. Farna cerkev je zaradi potreb vojske morala 23. oktobra 1916 najprej oddati celotno bakreno streho na cerkvi in tri zvonove, 19. septembra 1917 pa so vojaki prišli še po četrtega. Na nove zvonove so tako morali počakati skoraj sedem let. Konec velike vojne je Sveti Jurij v Slovenskih goricah pričakal kot majhno gručasto naselje desetih stanovanjskih hiš, strnjenih okoli cerkve. V tem naselju, neposredno ob župnišču in cerkvi, so takrat obratovali: tri gostilne (Caf, Krajnc in Wergles), mesnica (Krajnc), trgovina (Bauman), kovač (Prause), pogodbena pošta (Krajnc), skoraj nova, leta 1909 zgrajena moderna ljudska šola, nekaj minut hoje stran pa tudi mlin in žaga. Takoj ob koncu vojne in razpadu monarhije je v gostilniški dvorani pri Krajncu, ki so jo uporabljali ob različnih za kraj zelo pomembnih dogodkih kot razpravno dvorano, 17. novembra 1918 domačin, državni in deželni poslanec Ivan Roškar s župani vseh šestih občin ustanovil pododbor Narodnega sveta za Štajersko. Ta je nemudoma prevzel vsa potrebna dejanja pri nastanku nove države. Zahvaljujoč naglemu odzivu generala Maistra in lokalnih politikov, so se Slovenske gorice izognile scenariju, kakršen je leta 1920 doletel koroško ozemlje.

Ob nekdanji stari cesti, ki je vodila proti Mariboru med Krajnčevo gostilno in domačijo državnega poslanca Ivana Roškarja, je stalo po koncu prve svetovne vojne še razmeroma dobro ohranjeno pokopališče iz 17.–18. stoletja, o katerem pa danes ni več sledu. Kulturno prosvetno društvo Edinost je že poleti 1919 obudilo društveno in družabno življenje s številnimi gledališkimi predstavami in izobraževanji v prostorih manjše prireditvene dvorane gostilne Krajnc. V teh prostorih so se vse do izgradnje novega prosvetnega doma, ki

Sveti Jurij 1920. Levo nekdanja gostilna Krajnc in trgovina Bauman. Naravnost mesnica Krajnc in kovaštvo Prause. Razglednica, [1924–1934], avtor: U. t. z. Ažbe, Maribor. Vir: Pokrajinski arhiv Maribor.

se je začela tik pred začetkom druge svetovne vojne, dogajali vsi pomembni družabni in politični shodi v kraju. Ob nedeljskih kosilih v tej priljubljeni narodni Krajnčevi gostilni se je že veliko časa pred prvo svetovno vojno pogosto zbiralo precej eminentnih politikov, uradnikov, učiteljstva, gospodarstvenikov in intelektualcev iz lenarške in mariborske okolice. Pri širšem omizju se je prav tam koval prenekateri politični in gospodarski načrt SLS, kakor je še dandanes ostalo v spominu med domačimi ljudmi. Nekaj takšnih dogodkov je v dveh knjigah, *Moje življenje* in *Kronika sodnije Lenart*, zabeležil tudi lenarški okrajni sodnik, svetnik koroškega rodu, dr. Ožbolt Ilaunig, ki je kot koroški rojak Gregorja Einspielerja s slednjim navezal tesen stik že takoj ob njegovem prihodu v Lenart, kjer mu je streho nad glavo ponudil dekan, zaveden narodni mož, Josip Janžekovič. S svojimi izobraževalnimi in političnimi dejavnostmi v novi državi je razmeroma naglo pri Svetem Juriju pričela odlično organizirana Slovenska kmečka zveza pod vodstvom nekdanjega državnega in deželnega

Kazalo

Dr. Marjan Toš

Gregor Einspieler,
koroški narodno-politični delavec, duhovnik in tinjski prošt,
dušni pastir v župniji Svetega Jurija v Slovenskih goricah 1922–1927

5

Uvod
7

Einspielerjev rod na Koroškem
8

Koroški duhovnik in narodno-politični delavec
15

Dušni pastir v župniji Svetega Jurija v Slovenskih goricah
30

Sledovi in dediščina Gregorja Einspielerja
pri Svetem Juriju in v Slovenskih goricah
49

Sklepne misli
54

Zahvala
60

Viri in literatura
61

Aleksander Purgaj

Gregor Einspieler pri Svetem Juriju v Slovenskih goricah v letih 1922–1927
Drobtinice iz njegovega dela in življenja ob stoletnici
prevzema vodenja župnije
65

Uvod
67

Kraj in župnija Sveti Jurij v Slovenskih goricah v letih 1916–1920
68

Sveti Jurij v Slovenskih goricah in župnik
Gregor Einspieler v letih 1922–1927
70

Gregor Einspieler – zlatomašnik 1926
84

Zadnje slovo od Gregorja Einspielerja
87

Einspielerjevi sosedje 1922–1927
89

Dušnopastirsko delo dobrega strička pri Svetem Juriju v Slovenskih goricah
89

Anekdota s Prešernovo zapuščino
90

Einspieler je skrbel za zdravega duha v zdravem telesu
94

Ljubil je milo koroško pesem
95

Viri in literatura
97

Dr. Marjan Toš in Aleksander Purgaj
GREGOR EINSPIELER
Ob stoletnici prihoda v župnijo Svetega Jurija v Slovenskih goricah

Urednica: dr. Tanja Ozvatič
Oprema in prelom: Sara Pančur

Fotografija na zadnji strani knjige: Jurovski Dol, fotograf: Albin Bezjak

Izdali in založili:
Društvo Mohorjeva družba,
Celjska Mohorjeva družba, d. o. o., in
Občina Sveti Jurij v Slovenskih goricah
Za založbo: predsednik Lojze Kozar in ravnateljica dr. Tanja Ozvatič
Za Občino: župan Peter Škrlec

Celjska Mohorjeva družba, Prešernova ulica 23, SI-3000 Celje
www.mohorjeva.org

Darilna izdaja

Natisnila tiskarna Dravski tisk v 1000 izvodih
Celje 2022